

Ćwiczenia i zabawy wspomagające rozwój mowy

Niezbędna pomoc
dla rodziców

Spis treści

Rozwój mowy dziecka od poczęcia do 6. roku życia	s. 5
Jak pracować z dzieckiem z ORM – wskazówki dla rodziców	s. 8
Ćwiczenie 1	s. 12
Ćwiczenie 2	s. 13
Ćwiczenie 3	s. 14
Ćwiczenie 4	s. 14
Ćwiczenie 5	s. 15
Ćwiczenie 6	s. 16
Ćwiczenie 7	s. 18
Ćwiczenie 8	s. 19
Ćwiczenie 9	s. 20
Ćwiczenie 10	s. 21
Ćwiczenie 11	s. 26
Ćwiczenie 12	s. 27
Ćwiczenie 13	s. 28
Ćwiczenie 14	s. 29
Ćwiczenie 15	s. 30
Ćwiczenie 16	s. 35
Ćwiczenie 17	s. 39
Ćwiczenie 18	s. 40
Ćwiczenie 19	s. 41
Ćwiczenie 20	s. 42
Ćwiczenie 21	s. 43
Ćwiczenie 22	s. 44
Ćwiczenie 23	s. 45
Ćwiczenie 24	s. 46
Ćwiczenie 25	s. 47
Ćwiczenie 26	s. 48
Ćwiczenie 27	s. 49
Ćwiczenie 28	s. 50
Ćwiczenie 29	s. 51
Ćwiczenie 30	s. 52

Rozwój mowy dziecka od poczęcia do 6. roku życia

Kształtowanie i funkcjonowanie narządów mowy dziecka odbywa się przed jego narodzeniem. W okresie prenatalnym rozwija się podstawowy organ nadawczy i odbiorczy mowy. Występowanie wówczas niekorzystnych czynników, działających na organizm matki, może doprowadzić do powstania różnorodnych nieprawidłowości, objawiających się także zaburzeniami w późniejszym rozwoju mowy. Tak więc profilaktyka nastawiona na zapobieganie im, to dbałość o stworzenie optymalnych warunków wewnątrzmacicznych i ogólnoustrojowych matki od pierwszych tygodni ciąży. Jest to warunkiem prawidłowego rozwoju ośrodkowego układu nerwowego płodu i całego układu obwodowego w przyszłości biorącego udział w mowie.

Badania wykazały, że po 3. tygodniu od poczęcia u dziecka można zauważyć pierwsze nerwowe odruchy, zaś w 150 dniu tworzy się osłonka mielinowa w mózgu dziecka.

Około 7. tygodnia życia mózg dziecka wysyła pierwsze impulsy, które koordynują funkcje niektórych organów. Wówczas tworzą się w mózgu pierwsze synapsy.

W 6–7 tygodniu zaczynają ze sobą współpracować mięśnie i nerwy. Swoją koordynację zaczynają od górnej wargi. Według D. Hookera właśnie ona jest najbardziej czuła i jej podrażnienie powoduje zwrot szyi i tułowia.

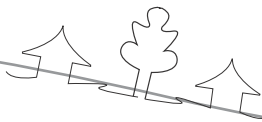
12 tydzień to początek podciągania wargi i jest to wstępne stadium do rozwoju odruchu ssania, natomiast 13 tydzień przynosi ze sobą spontaniczne ruchy klatki piersiowej, które są próbą oddychania.

W 14. tygodniu swą pracę rozpoczynają mięśnie fonacyjne i oddechowe, a w 17 tygodniu dziecko wyraźnie uwypukla i wysuwa wargi; w ten właśnie sposób ćwiczy odruch ssania.

W 3. miesiącu ukształtowane są już struny głosowe i w tym momencie dziecko zdolne jest do płaczu. Od tego czasu dziecko połyka również wody płodowe, staje się wrażliwe na smak i odczuwanie głodu.

W 6. miesiącu życia płodowego mózg jest już całkowicie ukształtowany i jego struktura się nie zmienia, a badania J.C. Grimwade'a wykazały, iż w 6. miesiącu płód odbiera silne dźwięki z zewnątrz, dzięki czemu dziecko przyswaja sobie cechy prozodyczne mowy już w łonie matki.

Liczne badania potwierdzają, że mowa nie jest umiejętnością wrodzoną. Rozwój mowy uwarunkowany jest genetycznie, gdyż zależy od właściwości wrodzonych, jednak wykształcanie się kompetencji i umysłowych sprawności realizacyjnych nie jest możliwe bez kontaktu ze środowiskiem społecznym (innymi ludźmi). Tak więc przebieg procesu kształtowania się mowy w równym stopniu zależy od czynników biologicznych, jak i społecznych.

Okres prenatalny przygotowuje dziecko do wydawania dźwięków nieprzypominających dźwięków mowy. Pierwszym sposobem komunikowania się dziecka z otoczeniem jest płacz, ale dziecko wydaje jeszcze inne dźwięki, które są trudne do nazwania (np. sapanie, pomrukiwanie, młaskanie itp.). Około drugiego miesiąca życia dziecko wydobywa z siebie dźwięki samogłoskowe (np. oo, aa itd.) – jest to głuźnienie (nieświadome powtarzanie dźwięków). Około szóstego miesiąca życia można zaobserwować gaworzenie – czyli świadome powtarzanie dźwięków. Gaworząc, „dziecko uczy się operować swoim głosem, ćwiczy sprawność artykulacyjną oraz słuch fonemowy – zaczyna bowiem słyszeć i odróżniać poszczególne dźwięki mowy”. Ósmy miesiąc życia przynosi rozumienie wypowiedzi zawierających emocje, które połączone z mimiką czy gestem stają się czytelnym komunikatem językowym. Gest wskazywania palcem pojawia się w dziewiątym miesiącu. Ze względu na małe możliwości artykulacyjne dzieci budują jedno- lub dwusylabowe wyrazy, powtarzają proste sylaby.

Pierwsze słowa (mama, tata, baba, pa pa, da, am) dziecko może mówić już w dziesiątym miesiącu życia. W tym czasie niemowlęta zaczynają rozumieć proste słowa, a w kolejnych miesiącach życia kształci się zdolność rozumienia prostych pytań i poleceń, niektórych nazw osób, przedmiotów i czynności. Dzieci dwunastomiesięczne samodzielnie wypowiadają kilka wyrazów oraz powtarzają sylaby i słowa wypowiediane przez dorosłego.

Na początku drugiego roku życia dzieci posługują się kilkoma rozumianymi przez najbliższych słowami. W słowniku dziecka dominują rzeczowniki; są to nazwy zwierząt (np. ko, ko – kura, hau, hau – pies), przedmioty z otoczenia (np. pampa – lampa). Występuje też wiele homonimów (np. koko – kura i oko). Czasowniki reprezentowane są przez rozkazniki (np. da – daj) i formy, które pełnią funkcję oznajmień: aaa – spać).

Pod koniec drugiego roku życia dzieci budują wypowiedzi dwuwyrzowe. Rozumieją nazwy osób, czynności, przedmiotów i proste zdania pojedyncze. Potrafią także zrozumieć konteksty sytuacyjne i mają zdolność łączenia różnych zachowań z sytuacjami codziennymi. Rozumieją wypowiedzi dorosłych, ale „rozumienie wyprzedza rozwojowo mówienie, więc dziecko, które nie rozumie zachowań językowych dorosłych, nie będzie mogło budować własnych wypowiedzi”.

Mowa dziecka dwuletniego jest najczęściej bezrefleksyjna, rzeczowniki występują przede wszystkim w mianowniku, a czasowniki w 3 osobie liczby pojedynczej. Pojawiają się zaimki „tam” i „tu”, które gest wskazywania palcem pozwala łączyć ze słowem. W miarę rozwijania się zdolności komunikacyjnych gesty są eliminowane, a zastępuje je słowo.

Według G. Demel (2008) trzyletnie dziecko powinno wymawiać spółgłoski wargowe: twarde i miękkie (m, mi, b, bi, p, pi), wargowo-zębowe: twarde i miękkie (f, fi, w, wi), środkowo-językowe (ś, ć, ź, dź, ń), tylnojęzykowe twarde i miękkie (k, g, ki, gi), szczelinowe (ch), z przedniojęzykowo-dziąsłowych: l, li, spółgłoski: j, ł. Mowę dziecka trzyletniego cechuje jeszcze miękkie głosek: s, c, z, dz, sz, ż, cz, dź; r może być wymawiane jak j lub l, zamiast f występuje ch i odwrotnie. Grupy spółgłoskowe są uproszczone tak w nagłosie, jak i w śródgłosie wyrazu, brak wyraźnych końcówek w wyrazach.

Pod koniec trzeciego roku życia dziecko potrafi zbudować poprawnie zdanie pojedyncze i złożone. Okres ten przynosi również zmiany w długości wypowiedzianych zdań, których szyk zależy od intencji nadawcy, a nie od poziomu sprawności systemowej. Jako pierwsze pojawiają się zdania

złożone podrzędnie przyczynowe oraz konstrukcje dopełnieniowe. Do końca trzeciego roku życia dziecko posługuje się już wszystkimi rodzajami zdań, jakie istnieją w polskiej składni. Oczywiście, budując zdania, popełnia błędy fleksyjne, jednak stopniowo ich ilość maleje, a w mowie dziecka pojawiają się kolejne kategorie gramatyczne. Dziecko potrafi przekazać swoje potrzeby, odpowiedzieć na stawiane mu pytania, zapytać o interesujące je rzeczy. Prawidłowy rozwój językowy daje dziecku poczucie bezpieczeństwa, ponieważ język pozwala porządkować otaczający świat, nauczyć się zasad obowiązujących w społeczeństwie.

Czterolatek powinien już poprawnie używać głosek: s, z, c, dz. Pojawiają się dźwięki: sz, ż, cz, dż, r, ale dziecko może je jeszcze zamieniać na: ś, ź, ć, dź, lub na: s, z, c, dz; a głoskę r na l. Potrafi już opowiedzieć zdarzenie, bajkę.

Okolo 5–6 roku życia utrwalane są głoski: sz, ż, cz, dż. Głoska r powinna być już w tym okresie wymawiana, często nawet nadużywana (wcześniej dziecko pomijało ją lub zastępowało inną).

Wymowa dziecka 6-letniego powinna być poprawna pod względem artykulacyjnym, a w wieku 7 lat również prawidłowa pod względem gramatycznym i składniowym. Prawidłowo ukończony rozwój mowy przed podjęciem obowiązku szkolnego jest bardzo ważny.

Monika Watanek

Bibliografia:

1. Cieszyńska J., *Od słowa przeczytanego do wypowiedzianego*, Kraków 2001.
2. Cieszyńska J., Korendo M., *Wczesna interwencja terapeutyczna. Stymulacja rozwoju dziecka od noworodka do 6 roku życia*, Kraków 2008.
3. Cieszyńska J., *Kocham czytać. Poradnik dla rodziców i nauczycieli*, Kraków 2006.
4. Demel G., *Minimum logopedyczne nauczyciela przedszkola*, Warszawa 2008.